

تأثیر شیوع بیماری کووید- 19 بر حضانت اطفال

علی دادمهر

مدرس گروه حقوق، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران (نویسنده مسوول)
a.dadmehr@yahoo.com

سیده الهه دادمهر

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، وکیل پایه یک دادگستری و عضو مرکز وکلای قوه قضائیه
استان آذربایجان شرقی
e.dadmehr@yahoo.com

چکیده

بیماری کرونا، به علت مسری بودن آن در روابط حقوقی افراد از جمله حقوق و تکالیف خانوادگی تأثیرگذار بوده است. در دوران بیماری کرونا، حضانت به عنوان یکی از چالشی ترین مسائل حوزه حقوق خانواده تبدیل شده است. نظر به اینکه مطابق ماده 1168 قانون مدنی، حضانت اطفال هم حق و هم تکلیف ابویین است. در فقه در خصوص ماهیت حضانت اطفال اختلاف نظر وجود دارد و سه نظر در این مسأله ارائه شده بعضی از فقهاء آنرا حق فردی محض و ساده و بعضی آنرا برای مادر حق قابل اسقاط و برای پدر تکلیف و دسته ای دیگر از فقهاء عقیده بر این دارند که حضانت هم حق و هم تکلیف است. بنابراین اگر حضانت، تکلیف دانسته شود وجوب حضانت اطفال در ایام کرونا مطابق قاعده لاضرر برداشته می شود ولی اگر حضانت، حق ابویین تلقی شود با توجه به اطلاقات ادله ایثار ممکن است نتوان حکم به حرمت نگهداری از طفل را صادر نمود و از سوی دیگر اگر والدین یا یکی از آنها، مبتلا به بیماری کرونا شود. کرونا به عنوان مانع حضانت طفل تا زمان بهبود والدین تلقی خواهد شد. نگارندگان در این مقاله با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و با تأکید بر اهمیت حضانت، تلاش نموده اند که ضمن بررسی تأثیر بیماری کووید 19 بر مسأله حضانت اطفال در نظام حقوقی ایران، ضرورت بازبینی و اقدامات تکمیلی قوانین مرتبط با حضانت اطفال را در دوران بیماری های واگیردار اثبات نماید.

کلید واژه ها: کرونا، کووید- 19، حضانت، حق، تکلیف.

مقدمه

نظام آفرینش و خلقت در انسان طوری است که طفل از روز تولد نیاز به مراقبت دارد و شایسته ترین افراد، در انجام این وظیفه حساس و مهم، والدین طفل هستند. از آنجائی که شیوه صیانت و پرورش جسم کودک در رشد استعداد های وی نقش اساسی داشته و زمینه ساز تربیت و مقدمه آموزش است می توان گفت نگاهداری و تربیت اطفال دو عنصر غیر قابل تفکیک از یکدیگرند و حضانت علاوه بر نگهداری و تربیت جسمی و مادی کودک، در تربیت اخلاقی و روحی وی نیز اثر دارد و تأثیر بسزایی نیز در سلامت خانواده دارد.

مقتن ایرانی در مواد 1104، 1168 و 1178 قانون مدنی، در تلاش برای استوار کردن مبانی خانواده، نگاهداری و تربیت اولاد را جزء وظایف مشارکتی والدین اعلام نموده است. چگونگی حضانت از کودکان توسط والدین در دوران اختلاف در زندگی و یا پس از طلاق و جدایی از مباحث مهم حقوق کودک و حقوق خانواده در تمامی جوامع است. چرا که حفظ رابطه فرزند با والدین در رشد معنوی و ایجاد تعادل روحی طفل نقش بسزایی دارد. ولی شرایط حادث شده از ویروس کرونا، به نحوی که کل دنیا و جوامع بشری و روابط آنها را دچار تحول کرده و تحت تأثیر قرار داده و شرایط مذکور بر روابط حقوقی افراد از جمله حقوق و تکالیف خانوادگی نیز تأثیر گذاشته است. یکی از مهم ترین پیامد و نتایج ناشی از ویروس کرونا، محدودیت ارتباطی افراد با یکدیگر و جامعه و حفظ شرایط قرنطینه بوده است. بنابراین با توجه به حفظ شرایط قرنطینه و محدودیت روابط فیزیکی افراد و فشار های اقتصادی ناشی از ویروس کرونا، در کل جوامع بشری، مشکلات عدیده ای در حوزه مسائل خانواده به خصوص در زمینه حضانت اطفال و ملاقات آنها ایجاد شده است و این سوال ایجاد می شود که آیا با تأثیر شیوع کرونا و ابتلای یکی از والدین یا هر دوی آنها یا احتمال ابتلای آنها، حضانت طفل از شخص مبتلا به کرونا، سلب می شود یا بیماری کرونا، به عنوان یکی از موانع حضانت است، در پاسخ به این سوال، باید ماهیت حضانت و دیدگاه حقوقدانان در خصوص تأثیر بیمار های واگیردار بر حضانت اطفال مورد بررسی واقع شود.

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجان شرقی، مراغه، بلوار شهید درخششی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۷۲۵۵۸۸۳ - ۰۴۱۳۷۲۵۲۵۰۶ - داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

مفاهیم

در این مبحث به طور اجمالی به مفهوم بیماری کووید-19، حضانت و طفل پرداخته می شود.

مفهوم کرونا

نام کرونا ویروس برگرفته از ظاهر تاج خورشیدی (solar corona) ناشی از این اسپایک ها است (محدث اردبیلی، ابوالفضل؛ جوادیان نیک، سمیه؛ آزادمنش، مصطفی؛ مکیان، امیر، 1389: 146). ویروس کرونا به خاطر داشتن زوائد سطحی شبیه به تاج خورشیدی یا هاله، به کرونا ویروس یا ویروس تاج دار نام گذاری شده «شمسی شهرآبادی، 1399: 26». تاکنون چهار جنس از ویروس کرونا، به نام های آلفا، بتا، گاما و دلتا شناسایی شده است. از نظر پزشکی، کرونا یک نوع ویروسی است که از طریق عفونت دستگاه تنفسی، ایجاد بیماری کرده که قابلیت انتشار و سرایت قهری از خصوصیات ذاتی آن است پنهان بودن علائم، دست کم در روزهای اولیه ابتلا و شدت تأثیر و گاهاً کشندگی زودرس از علائم منحصر به فرد این ویروس است. (ملکوتی، 1401: 735).

مفهوم حضانت

حضانت (با فتح یا کسر حاء) واژه حضانت واژه ای عربی است از ماده «حضن» به معنای حفظ و نگهداری کردن، در آغوش گرفتن و پرورش دادن و به معنای زیر بال گرفتن پرنده آمده است. (ابن منظور، 1405 ق: 122؛ الفیومی المقری، 1414ق: 140) حضانت در اصطلاح حقوقی به معنی مواظبت از کودک برای تربیت، تدبیر و آموزش و حفظ و صیانت است. (روشن و صادقی، 1395: 328) قانون مدنی و قوانین راجع به خانواده از جمله قانون حمایت خانواده تعریفی از حضانت ارائه نداده است. حقوق دانان تعاریف مختلفی از حضانت به عمل آورده اند برخی از حقوقدانان، حضانت را چنین تعریف کرده اند: «نگاهداری و تربیت طفل را در اصطلاح حقوق اسلام، حضانت گویند.» (امامی، 1378: 197). برخی دیگر حضانت را ناظر به مراقبت، محافظت، نگهداری و بزرگ کردن طفل دانسته اند که مستلزم تغذیه طفل و تر و خشک کردن وی است. (شیری، 1396: 252). برخی از نویسندگان بعد از ذکر تعاریف فقهی، حضانت را چنین تعریف کرده اند: «حضانت عبارت است از نگه داری و تربیت فرزند که حق و تکلیف پدر و مادر است تا رسیدن به سن بلوغ و رشد.» (مشایخی، 1387: 107).

مفهوم طفل

بر اساس ماده اول قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب 1399، طفل به کسی گفته می شود که به سن بلوغ شرعی نرسیده باشد و مطابق تبصره الحاقی 1370/08/14 به ماده 1210 قانون مدنی: «سن بلوغ در پسر 15 سال تمام قمری و در دختر 9 سال تمام قمری است» عین متن این ماده در ماده 146 قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 نیز تکرار شده است. پیمان نامه حقوق کودک، بعنوان یک سند بین المللی که در تاریخ 1989 به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسید و اکثریت کشورها از جمله ایران (به تاریخ اسفند 1372) آن را امضاء و تصویب نموده اند، تعریفی از کودک ارائه می دهد. ماده یک این کنوانسیون مقرر می دارد: «از نظر پیمان نامه کنونی، منظور از کودک هر انسان دارای کمتر از 18 سال سن است، مگر اینکه طبق قانون قابل اعمال در مورد کودک، سن قانونی کمتر تعیین شده باشد.» از منظر قوانین ایران، سن حضانت تا پایان سن بلوغ شرعی است. بنابراین، دوره طفولیت از حیث حضانت در دختران، پایان 9 سال تمام قمری و در پسران پایان 15 سال تمام قمری است.

ماهیت حضانت (حق یا تکلیف بودن حضانت)

در اینکه حضانت حق محض یا هم حق و هم تکلیف است فقهای امامیه اختلاف نظر دارند به طور کلی در این زمینه سه دیدگاه ارائه شده است برخی از فقها عقیده بر این دارند که حضانت یک حق فردی محض و ساده است و از این رو قابل اسقاط و انتقال می باشد. برخی دیگر عقیده بر این دارند که حضانت برای مادر حق قابل اسقاط و برای پدر تکلیف است و گروهی دیگر از فقهای امامیه معتقدند که حضانت هم حق و هم تکلیف است. بنابراین دارنده حضانت نمی تواند آن را اسقاط یا منتقل کند، یا عوض در طلاق خلع قرار دهد و مادری که عهده دار حضانت است چون وظیفه خود را انجام می دهد نمی تواند در ازای آن اجرت مطالبه کند. (به نقل از صفایی و امامی، 1393: 382) ظاهراً قانون مدنی، نظریه اخیر را پذیرفته است چرا که در ماده 1168 قانون مدنی آمده است: «نگاهداری اطفال هم حق و هم تکلیف ابوبن است.» قانون گذار در مورد نگاهداری، مراقبت و تربیت فرزند، بر خلاف امور مالی صغیر که تنها به پدر واگذار شده است، مادر را در کنار پدر قرار داده و حضانت را حق و تکلیف والدین معرفی نموده است. بنابراین حق حضانت در حقوق ایران مختص پدر و ولی قهری شناخته نشده است. (شاهمرادی زواره، 1397: 242). جنبه تکلیفی بودن حضانت در ماده 12 قانون حمایت خانواده مصوب 1353 مورد تأیید واقع شده و ماده 54 قانون حمایت خانواده مصوب 1391 نیز همین نظر را به طور تلویحی و ضمنی تأیید کرده؛ زیرا برای خودداری مسوول حضانت از انجام تکالیف مقرر، مجازات کیفری تعیین نموده است. (صفایی و امامی، 1393: 382). نتیجه حق صرف دانستن حضانت، آن است که قابل

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجانشرقی، مراغه، بلوار شهید درخشسی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۷۲۵۵۸۸۲ - ۰۴۱۳۷۲۵۲۵۰۶ - داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

اسقاط و اعراض می باشد اما در تکلیف که عبارت از الزامات قانونی و اوامر و نواهی است، اسقاط و اعراض راهی ندارد. (اسدی، 1397: 316). هرچند رویه قضایی، بیشتر حضانت را حق و تکلیف ابوبین می داند و امکان اعراض از آن را نمی دهد ولی در دهه اخیر محاکم در این زمینه آرای متناقضی صادر نمودند چنانچه برخی از محاکم، حضانت اطفال را قابل مصالحه نمی دانند ولی برخی از محاکم فقط انتقال یا مصالحه این حق از والدی به والدی دیگر را مجاز می شمارند ولی پدر و مادر با توافق نمی توانند حضانت را به شخص ثالثی واگذار نمایند.

حضانت اطفال در دوران شیوع بیماری کرونا

مطابق ماده 21 قانون حمایت خانواده مصوب 1391: دادگاه ضمن رأی خود... در مورد چگونگی حضانت و نگهداری اطفال و... تصمیم مقتضی اتخاذ می کند و مواد 40 الی 47 قانون مذکور، به باب حضانت و نگهداری اطفال و نفقه اختصاص یافته است.

هرگاه پدر یا مادری که دارای حق حضانت است به یک بیماری واگیردار مانند کرونا، سل، سیفلیس، حبسه، گریب(آنفلونزای شدید) و... مبتلا شود که بیم سرایت و زیان برای طفل وجود داشته باشد در اینکه حق حضانت ساقط می شود یا خیر؟ بین حقوقدانان اختلاف نظر است.

برخی از حقوقدانان معتقدند که در صورتی که مادر دچار بیماری مسری گردد که موجب سرایت به طفل شود، خواه درمان بیماری مزبور ساده باشد مانند گریب(آنفلونزای شدید)، حبسه و امثال آن و یا صعب العلاج باشد مانند سل ریوی، حق اعمال حضانت ساقط می گردد، زیرا نگاهداری طفل بوسیله او یا شیر دادنش موجب بیماری طفل می شود، مگر آنکه مادر بتواند به وسیله پرستار تکالیف حضانت را اعمال نماید. (امامی، 1378: 209).

برخی دیگر از حقوقدانان، چنین نظر داده اند که اموری که سلامت جسمی یا تربیت اخلاقی کودک را به خطر می اندازد و از این حیث مانع اجرای حق حضانت می شود در هیچ متنی معین نشده و رویه ی قضایی نیز هنوز مجال آن را نیافته است تا در این باره راه گشا باشد. ولی با توجه به تاریخ حقوق و رسوم اجتماعی، می توان یکی از مصادیق آنرا ابتلا به بیماری های ساری دانست. اما باید اضافه کرد که امکان سرایت بیماری به تنهایی مانع از اجرای حق حضانت نیست. بایستی این سرایت برای سلامت طفل خطر جدی به وجود آورد. (کاتوزیان، 1378: 175).

برخی از حقوقدانان، عقیده بر این دارند که اصل بر بقای حضانت است و دلیلی بر سقوط حضانت به صرف ابتلای شخص به یک بیماری واگیردار وجود ندارد و به ویژه آنکه ممکن است بیمار مباشرت در نگاهداری طفل نداشته و اقدام لازم برای جلوگیری از سرایت بیماری به عمل آورد مخصوصاً در مورد گریب، زیان ناشی از سرایت بیماری عرفاً قابل تحمل است و عرف و ذوق سلیم سقوط حضانت را نمی پذیرد ولی در نهایت بیان داشته اند که البته در مورد ابتلا به بیماری های مهم، دادگاه می تواند با رعایت مصلحت طفل، حضانت را به شخص دیگری واگذار کند. (صفایی و امامی، 1394: 394).

برخی دیگر از نویسندگان، عقیده بر این دارند که می توان از ماده 1175 قانون مدنی، حکم قضیه را استنباط نمود. این ماده مقرر می دارد « طفل را نمی توان از ابوبین و یا از پدر و یا از مادری که حضانت با اوست گرفت مگر در صورت وجود علت قانونی» و این علت قانونی باید علتی معقول باشد و بیماری کرونا یا احتمال قوی ابتلا به آن را می توان از مصادیق این علت قانونی دانست. (روشن و زین الدینی، 1399: 540).

برخی دیگر از نویسندگان معتقدند که هنگام شیوع بیماری های واگیردار خطرناک، جداسازی بیماران، موثرترین راهکار کنترل بیماری برای جلوگیری از شیوع گسترده ی آن است ولی امکان دارد فرد بیمار به دلیل در مضیقه بودن شرایط مالی و خوف بدتر شدن شرایط جسمی، مجبور به ترک قرنطینه شود در این صورت بنا بر این مبنا که اضرار به نفس و اضرار به دیگری هر دو حرام باشد و ترس عقلایی و قابل اعتنای عقلاء برای جریان قاعده لاضرر کفایت کند، نظام حقوقی اسلام بر اساس قواعد حل تعارض یا حل تزامن بین دو ضرر، حفظ مصالح نظام و جامعه را بر حقوق فرد مقدم دانسته و با جلوگیری بیمار از ترک قرنطینه، بیماری را در جامعه کنترل می کند. (مظاهری، 1399: 93).

عده ای دیگر از نویسندگان چنین نظر داده اند که اگر مسوول حضانت به بیماری دچار شود که نتواند به گونه شایسته از طفل تحت حضانت مراقبت و نگهداری نماید و محکمه تشخیص دهد، مسوول حضانت، به دلیل بیماری، توانایی مراقبت از طفل تحت حضانت را ندارد در چنین حالتی دادگاه می تواند حضانت او را سلب نماید و طفل را تحت حضانت دیگری قرار دهد. البته اگر مسوول حضانتی که بیمار شده، برای حضانت طفل تدابیری باشد مثل اینکه برای او پرستار استخدام کرده باشد، در این صورت، دادگاه نمی تواند، به بهانه بیمار بودن، از او سلب حضانت نماید بلکه بیماری، در صورتی مجوز سلب حضانت است که مصداق عدم مواظبت باشد. (حیاتی، 1393: 348).

برخی از نویسندگان در بحث شرایط حضانت چنین آورده اند که اگر مادر مرض مزمنی دارد که امید بهبودی در او وجود ندارد، همانند سل و فلج که مانع از نگه داری مادر است دو احتمال داده شده: احتمال اول اینکه ملحق به مجنون

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجانشرقی، مراغه، بلوار شهید درخشسی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۷۲۵۵۸۸۳ - ۰۴۱۳۷۲۵۲۵۰۶-۹ داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

باشد، بنابراین نمی تواند سرپرست کودک باشد و احتمال دوم اینکه گفته شود در چنین فرضی اصل، عدم سقوط حضانت چنین مادری است؛ گرچه خود نمی تواند ایفای وظیفه کند لکن قدرت بر استنابه دارد از این رو می توان گفت به مجنون ملحق نیست. (مشایخی، 1387: 114 و 115).

مانع حضانت بودن ابتلا به بیماری کرونا

بین مانع حضانت و موارد سقوط حضانت باید تفاوت قائل شد؛ زیرا مانع، اجرای حق حضانت را به حالت تعلیق در می آورد که با زوال آن، حق به حالت عادی و قابل اجرا باز می گردد. در حالی که عامل سقوط، حق حضانت را برای همیشه از بین می برد (صفر، 1390: ص 182). توجه به این تفکیک از آن جهت است که باید دید آیا ابتلا به بیماری های واگیردار خطرناک از جمله کرونا، عامل سقوط حضانت است یا مانع اجرای حضانت و در نتیجه با بهبودی شخص مبتلا به کرونا، حق حضانت عود می کند یا خیر؟ قانون مدنی و قوانین راجع به خانواده در این مورد ساکت است و یافتن پاسخ سوال، نیازمند تحلیل مسأله است. قانون مدنی در ضمن دو ماده 1170 و 1173، به پاره ای از موانع حضانت اشاره دارد ماده 1170 قانون مدنی مقرر داشته: « اگر مادر در مدتی که حضانت طفل با او است مبتلا به جنون شود یا با دیگری شوهر کند حق حضانت با پدر خواهد بود» و ماده 1173 قانون مدنی نیز می گوید: « هرگاه در اثر عدم مواظبت یا انحطاط اخلاقی پدر یا مادری که طفل تحت حضانت اوست، صحت جسمانی و یا تربیت اخلاقی طفل در معرض خطر باشد، محکمه می تواند به تقاضای اقربای طفل یا به تقاضای قیم او یا به تقاضای رئیس حوزه قضائی هر تصمیمی را که برای حضانت طفل مقتضی بداند، اتخاذ کند.» موارد ذیل از مصادیق عدم مواظبت و یا انحطاط اخلاقی هر یک از والدین است: 1- اعتیاد زیان آور به الکل، مواد مخدر و قمار؛ 2- اشتها به فساد اخلاق و فحشاء؛ 3- ابتلاء به بیماری های روانی با تشخیص پزشکی قانونی؛ 4- سوء استفاده از طفل یا اجبار او به ورود در مشاغل ضد اخلاقی مانند فساد و فحشاء، تکدی گری و قاچاق؛ 5- تکرار ضرب و جرح خارج از حد متعارف.

نکته جالب این که بند 3 ماده 1173 قانون مدنی، ابتلاء به بیماری های روانی با تشخیص پزشکی قانونی را از مصادیق عدم مواظبت و یا به تعبیری از مصادیق در معرض خطر جسمی قرار دادن طفل دانسته است. اما در خصوص بیماری های واگیردار و مسری و یا مزمن صحبتی نکرده است. اما نظر به اینکه موارد ذکر شده در این ماده، از باب تمثیل است و حصری نمی باشد. (امیر محمدی، 1388: 162). بنابراین می توان ابتلاء به بیماری های واگیردار از جمله کرونا را از مصادیق ماده 1173 قانون مدنی دانست.

علاوه بر دو ماده مذکور، ماده ی دیگر که حکم کلی دارد ماده 1175 قانون مدنی است که از آن می توان مانع حضانت بودن بیماری های واگیردار را استنباط نمود. این ماده مقرر می دارد «طفل را نمی توان از ابویین و یا از پدر و یا از مادری که حضانت با اوست گرفت مگر در صورت وجود علت قانونی» یکی از این علت های قانونی می تواند بیماری کرونا یا احتمال قوی ابتلا به آن باشد.

با توجه به مطالب مذکور، نظر نگارندگان بر این است که ابتلاء به بیماری های واگیردار از جمله کرونا، از موانع حضانت محسوب می شود نه اینکه از موارد سقوط حضانت باشد.

تأثیر شیوع کرونا بر دعاوی حضانت اطفال

در دوران شیوع کرونا، ممکن است که توافقات قبلی والدین در خصوص حق حضانت اطفال و هم چنین آرای دادگاهها اعم از احکام و قرارها، در راستای حضانت اطفال قابلیت اجرای خود را به طور موقت از دست بدهد. نظر به اینکه مطابق ماده 41 قانون حمایت خانواده مصوب 1391: « هرگاه دادگاه تشخیص دهد توافقات راجع به ملاقات، حضانت، نگهداری و سایر امور مربوط به طفل بر خلاف مصلحت اوست یا در صورتی که مسوول حضانت از انجام تکالیف مقرر خودداری کند و یا مانع ملاقات طفل حضانت با اشخاص ذی حق شود، می تواند در خصوص اموری از قبیل واگذاری امر حضانت به دیگری یا تعیین شخص ناظر با پیش بینی حدود نظارت وی با رعایت مصلحت طفل، تصمیم مقتضی اتخاذ کند.»

یکی از مشکلات افراد در دعاوی حضانت در ایام شیوع کرونا و قرنطینه سازی و تعطیلی اماکن عمومی و ادارات، چگونگی دسترسی به محاکم و دادرسی و آگاهی از این روند می باشد. بديهی است که استفاده از حق دادرسی عادلانه در چنین مواقعی، برای دعاوی خانوادگی که نیاز به زمان و سرعت عمل دارد از اهمیت بسزایی برخوردار است. این دوران نابسامانی در تمامی کشورها در ابتدای شیوع کرونا به وجود آمده و دولت و کشورهایایی در این زمینه موفق عمل نمودند که سریع تر اقدام به اطلاع رسانی و راه اندازی سیستم های تلفنی و آنلاین کرده اند. (روشن و زین الدینی: 537).

اعطای حضانت به یکی از والدین، در حقوق ایران، همراه با دادن حق ملاقات و دسترسی والد دیگر در بازهای زمانی مورد توافق والدین یا بازه زمانی تعیینی توسط حکم صادره دادگاه خواهد بود. ممکن است بعد از طلاق و اتمام رابطه زوجیت کسی که حضانت با اوست مبتلا به کرونا شود و نیز امکان دارد کسی که حق ملاقات دارد مبتلا به کرونا شود و یا هر دوی والدین مبتلا به کرونا شوند. در حالتی که یکی از والدین مبتلا به کروناست بایستی با این موضوع نیز توجه شود که امکان دارد که کودک ناقل بیماری از والدی به والد دیگر باشد. در این ایام خاص و شرایط بحرانی، آنچه محاکم و والدین باید انجام دهند با سختی و پیچیدگی های خاص برخوردار است. اما به نظر نگارندگان در این زمینه محاکم می توانند به مفاد ماده 67 آئین نامه اجرائی قانون حمایت خانواده مصوب 1391 که در سال 1393 به تصویب رسیده عمل نمایند این ماده مقرر می دارد: « اگر به تشخیص دادگاه نتوان طفل را در ایام ملاقات به تنهایی در اختیار کسی که حق ملاقات دارد قرار داد، دادگاه می تواند ترتیبی اتخاذ نماید تا چنین ملاقات هایی در ساعات محدود و تحت نظر مراکزی که دادگستری تعیین می کند صورت پذیرد.»

بحث و نتیجه گیری

بیماری های واگیردار و مسری، در تمامی ابعاد زندگی بشری از جمله روابط حقوقی افراد تأثیرگذار بوده و مسائل خانوادگی نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. هنگام شیوع بیمارهای واگیردار خطرناک، موثرترین شیوه کنترل بیماری، جداسازی بیماران می باشد. جداسازی و قرنطینه بیماران در دوران شیوع کووید 19، چالشی هایی را در خصوص حضانت اطفال و حق ملاقات آنها ایجاد کرده است که قانون مدنی ایران و قوانین و مقررات راجع به خانواده، از جمله قانون حمایت خانواده مصوب 1391 نسبت به آن سکوت اختیار نموده اند و محاکم را در هنگام اتخاذ تصمیمات با مشکل مواجه ساخته اند و جا دارد در اصلاحات آتی قانونگذاری مقررات مبسوطی در این زمینه تصویب شود ولی در وضعیت فعلی، برخی از محاکم با توسل به اصل 167 قانون اساسی و ماده 3 قانون آئین دادرسی مدنی مصوب 1379، حکم قضیه را مشخص می نمایند. لذا بر اساس منابع فقهی، نگاه تکلیف مدارانه به حضانت، قاعده لاضرر، اجازه ی حضانت این اطفال را در ایام بیماری واگیردار از والدین سلب و نگهداری و مراقبت آنها، توسط والدین را جایز نمی دانند. هر چند حق بودن حضانت، تأمین نیازهای عاطفی و روحی کودک و هم چنین پیوند ناگسستنی میان قواعد اخلاقی مانند ایثار با اصول حقوقی، تأمل بیشتری در این حکم را اقتضاء می کند و نگهداری طفل توسط والدین را در ایام بیماری واگیردار، جایز اعلام می دارند. بنابراین، در دوران شیوع کرونا، ممکن است که توافقات قبلی والدین در خصوص حضانت اطفال و هم چنین امکان دارد آرای دادگاه اعم از احکام و قرارها، در راستای حضانت اطفال قابلیت اجرای خود را به طور موقت از دست بدهد. ولی در هر حال، مطابق ماده 45 قانون حمایت خانواده مصوب 1391، در کلیه تصمیمات دادگاه ها و مقامات اجرایی باید غبطه و مصلحت کودکان را رعایت نمایند.

منابع

1. ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرّم، 1405ق، لسان العرب، قم، نشر ادب الحوزه.
2. اسدی، لیلا سادات، 1397، حقوق کیفری خانواده، چ4، تهران، نشر میزان.
3. امامی، سید حسن، 1378، حقوق مدنی، تهران، انتشارات کتابفروشی اسلامیه.
4. امیر محمدی، محمدرضا، 1388، نظام مالی خانواده، چ1، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
5. تقی زاده، ابراهیم؛ علی پور سحر، 1395، حقوق خانواده، چ1، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد.
6. حیاتی، علی عباس، 1393، حقوق خانواده، چ1، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
7. روشن، محمد؛ زین الدینی، فاطمه، 1399، بررسی چالش های حقوق خانواده از شیوع ناشی از بیماری کرونا در برخی کشورها با تأکید بر حق حضانت و ملاقات کودکان. مجله خانواده پژوهی، سال 16، شماره 64، زمستان 1399، ص 533 تا 545.
8. روشن، محمد؛ صادقی، محمد، 1395، دانشنامه حقوقی خانواده، چ1، تهران، انتشارات جنگل.
9. شاهمرادی زاده زواره، مهرانگیز، 1397، الگوهای حقوقی مدیریت خانواده در حقوق ایران و فرانسه، چ1، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
10. شمسی شهرآبادی، محمود، 1389، گزارشی در مورد کرونا ویروس ها و مروری بر اطلاعات جدید در تعریف و مشخصات ویروس عامل کووید 19، سال 4، شماره اول، صفحات 26 تا 30.
11. شیروی، عبدالحسین، 1396، حقوق خانواده، چ3، تهران، انتشارات سمت.
12. صفار، محمد جواد، 1390، درس هایی از حقوق خانواده، چ1، تهران، انتشارات جنگل.
13. کاتوزیان، ناصر، 1378، حقوق خانواده، چ2، چ5، تهران، شرکت سهامی انتشار با همکاری بهمن برنا.

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجان شرقی، مراغه، بلوار شهید درخشسی، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۱۳۷۲۵۵۸۸۲ - ۰۴۱۳۷۲۵۲۵۰۶ - داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳

14. گرجی، ابوالقاسم و همکاران، 1384، بررسی تطبیقی حقوق خانواده، چ1، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
15. الفیومی المقری، احمد بن محمد بن علی، 1414 ق، مصباح المنیر، منشورات دار الھجره.
16. لطفی، اسداله، 1389، حقوق خانواده، چ1، تهران، انتشارات خرسندی.
17. محدث اردبیلی، ابوالفضل؛ جوادیان نیک، سمیه؛ آزادمنش، مصطفی؛ مکیان، امیر، 1389، کرونا (تعاریف، مداخلات، پیامدها)، فصلنامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی، شماره 23، ص 145 تا 150.
18. مشایخی، قدرت الله، 1387، خانواده از دیدگاه فقه و حقوق اسلامی، چ1، تهران، انتشارات سمت.
19. مظاہری، معصومه، 1399، بررسی فقهی و حقوقی چالش های بیماری های واگیردار با حقوق و تکالیف خانوادگی. دوره 22، شماره 88، تابستان 99، ص 75 تا 96.
20. ملکوتی، رسول، 1401، تأثیر کرونا ویروس بر مسوولیت مدنی متعهدین، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره 97 (ویژه نامه کرونا)، صفحات 733 تا 748.

The Effective of Prevalence of the Disease of Kovid- 19 on Custody of Children

Ali Dadmehr

Adjunct Professor of Department of Law & Judicial Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University,
Tabriz, Iran (Corresponding Author)
a.dadmehr@yahoo.com

Seyedeh Elahe Dadmehr

M.A in Private Law, Basic Lawyer of a Judiciary & Member of the Center of Lawyers of
East Azarbaijan Province e.dadmehr@yahoo.com

Abstract

Due to contagiousness of Corona (Kovid 19), the disease has been effective on people's legal relationships, such as family rights and duties. In the era of corona disease, custody of child has become one of the most challenging issues in the area of family law. As to Article 1168 of civil law, the custody of children is both the right and the duty to the parents. There is a difference in jurisprudence opinion about the nature of custody of children and there are three opinions have been presented in this context. They believe that custody is both a right and a duty. Therefore, if the custody is considered as an obligation of parents, this obligation is on domain of La zarar rule (no harm) in the time of Corona, but if it is considered as right, it may not be possible to issue a ruling regarding the sanctity of custody according to the evidence of self-sacrifice, and on the other hand, if the parents or one of them is infected with corona disease. Then corona disease will be considered as an obstacle to custody of the child until the parents recover. In this article, the author has used the analytical descriptive method and emphasizing the importance of custody. While examining the impact of the Covid-19 disease on the issue of child custody in Iran's legal system, prove the need to review and supplement the laws related to child custody in the era of infectious diseases.

Keywords: Disease, Corona, Covid- 19, Custody of Child, Right, Obligation.